

Piše: Dušanka Duška Pejović
01.05.2021.

Dugogodišnja novinarka u Crnoj Gori, Cetinjanka, udahnula prvi vazduh u Šibeniku i nakon toga 25 godina živjela u Beogradu. Sloboda u svakom smislu, pravednost, jednakost svih i borba za prava žena, njena su životna misija. Neiscrpnii optimizam, prihvatanje evropskog sistema vrijednosti i doprinos svakog građanina i građanke opštem dobru, uslovi su za bolje društvo i bolji svijet!

Odnos religije prema ženama – pitanje o kojem se čuti

Mnogi analitičari saglasni su da je u Crnoj Gori na djelu repatrijarhalizacija, klerikalizacija i retradicionalizacija društva, a veliki uticaj crkve evidentan je naročito u politici što je od presudnog značaja za trasiranje ne samo pravca razvoja već i sistema vrijednosti. Sa tim je u saglasnosti patrijarhat koji sa svojim nametnutim rodnom ulogama za žene i muškarce u okviru tradicionalnih normi, onemogućava promjenu vjekovnog nasljeđa duboko ukorijenjenog u svijesti i načinima ponašanja koji ženu smješta u privatnu sferu sa primarnom ulogom majke i njegovateljice i koja je naučena da čuti i trpi. To nas sve zajedno udaljava od rodne ravnopravnosti kao suštinskog opredjeljenja i ključnog pokazatelja demokratizacije društva.

U zemlji je religioznost duboko prihvaćena, jer je samo 1.3 % deklariranih ateista/kinja, dok je pripadnika/ca pravoslavne, islamske i katoličke vjeroispovjesti oko 94% stanovništva. Sve jači su i učestaliji pozivi crkve i inih za uvođenje vjeronauke u sistem javnog obrazovanja što podržava dio vladajuće strukture, dok dostignuća i vrijednosti građanske države polako blijede, posebno u oblasti prava žena i rodne ravnopravnosti. Vladajući političari sve češće u svojim javnim nastupima pokazuju šta misle o tome gdje je ženi mjesto. Premijer govori o nepotpunosti porodica bez djece i egocentričnosti malih porodica, te svodi ulogu žene u istoriji crnogorske vojske na rađanje i vaspitavanje budućih vojnika i sinova. Poručuje svima i da je *“jedini pravi način vaspitanja u pravoslavnoj državi uvođenje najboljeg i najprirodnijeg predmeta - hrišćansko vaspitanje”*. U našem još uvijek duboko patrijarhalnom društvu prvi put zabilježen je negativan prirodni priraštaj za prošlu godinu, i preko noći pojavili su se zahtjevi da se pravo na abortus ukine, odnosno abortus bude dozvoljen samo u slučajevima silovanja ili kad trudnoća ugrožava život majke. Nije ni čudo kad je mitropolit SPC u Crnoj Gori Amfilohije govorio da abortus *“predstavlja, ne samo čovjekoubistvo, nego i hristoubistvo, bogoubistvo, te da je materinska utroba žene stvorena da bude radionica života i to radionica vječnog, besmrtnog života...ubijanjem začete djece, materina utroba se pretvara u radionicu smrti”*, ponavljao je Amfilohije. I pokojni patrijarh SPC Irinej poručio je *“materama da su dužne da rađaju decu po božijemu blagoslovu i da na taj način ostanemo u istoriji, iako smo postradali.”* Crkva zagovara da žena mora biti skromna i spremna na žrtvu. *„Nalažući ženama kao obavezu, bez obzira na sve loše osobine muža, da bude poslušna i da mu čini ustupke, hrišćanstvo vidi u tome sredstvo za ukorenjivanje mira u bračnim odnosima i ponovno uspostavljanje bračne sreće, to je stav Srpske pravoslavne crkve“*, pisao je patrijarh Pavle u tekstu *„Da nam budu jasnija neka pitanja naše vere“*.

Sa stanovišta feminističke teologije, u osnovi ženske podređenosti leži patrijarhalni okvir interpretacija biblijskih tekstova. Svete knjige pisali su i tumačili muškarci i glavni su kreatori društveno prihvatljivih obrazaca ponašanja. Patrijarhalni vrijednosni sistem nastojali su da učvrste i isticanjem negativnih osobina žene – ona je bludnica, grešnica,

lakomislena... U jednoj od svojih propovijedi papa Jovan Pavle II je u ime cijele Crkve javno zamolio Boga da oprostí sve grijehé i prestupe članova Božjeg naroda, a između ostalog i zbog nedovoljnog poštovanja dostojanstva žena, kako nas u svojoj doktorskoj disertaciji podsjeća redovnica Rebeka Anić. Sjetimo se da je Katolička crkva u Hrvatskoj jasno ustala protiv Istanbulske konvencije o borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici i pozvala hrvatske vlasti da je ne ratifikuju, uz komentar da se “rodnom ideologijom” vrši “atentat na oblike obitelji koju čine otac, majka i djeca”.

I u Kuranu može se naći citat o ženama: “...a one čijih se neposlušnosti pribojavate, vi posavjetujte, a onda se od njih u postelji rastavite pa ih i udarite. A kada vam postanu poslušne, onda im zulum ne činite”. Profesorica rodni studija dr Zilka Spahić Šiljak kaže za Feministički podcast Fondacije Friedrich Ebert da se tekst Kurana može tumačiti na dva načina. “Ako tekstu pristupate tako da ga istaknete izvan cjelokupne poruke Kurana, onda vi možete reći: evo, muškarac ima pravo da fizički disciplinuje ženu i ona je obavezna njemu na poslušnost. To je u direktnoj koliziji sa etičkim planom Kurana za pravdu i milosrđe, jer to nikako ne može jedno s drugim ići. Problem je što mi prepisujemo tumačenja koja su stara 10 i više vjekova i što se danas malo bavimo tim da ponudimo nove pristupe, nova tumačenja”, objašnjava Zilka Spahić Šiljak. Dodaje da se ne samo u islamu nego u svim monoteističkim religijama kroz patrijarhalnu viziju, tumači da žena duguje poslušnost muškarcu i da samo tako stiže do boga, što kako ističe, predstavlja tribalističku, plemensku kulturu. “Ako pristupamo tekstu sa naočarima koje imaju patrijarhalnu idealiziranu viziju rodni odnosa, onda ćemo tekst tumačiti tako i uzimaćemo pojedine djelove teksta i na osnovu toga zaključiti da žena duguje poslušnost mužu, da je žena manje vrijedna, da je ona slabašna, da ona ne treba da bude na određenim pozicijama, te da je njeno mjesto da bude u kući, da bude majka. Jedino se patrijarhata ne možemo riješiti kao posljednjeg bastiona kontrole muškaraca nad ženama”, zaključuje Zilka Spahić Šiljak. Mnogi islamski teoretičari i tumači Kurana koji čak na neki način zagovaraju ravnopravnost žena i muškaraca, smatraju da su obaveze žene rađanje djece i briga o porodici. “To je sasvim razumljiva naredba, s obzirom na to da muškarci ne mogu rađati, čak i ako bi htjeli... Takođe, muškarac ne posjeduje psihološki sklop koji je sposoban suočiti se sa izazovom podizanja djece. Allah je ženama dao poseban psihološki kapacitet da mogu podizati djecu i voditi računa o njima, pa čak i o cijeloj porodici i drugoj djeci. To je Božiji dar. Na ženskim rukama su porasle sve civilizacije. U islamu se prava žena tretiraju sa posebnim emocijama i osjećajem zahvalnosti”, navodi sociolog Halid Jasín za portal Islamske zajednice u Srbiji na linku <https://mesihat.org/2017/02/25/muskarac-i-zena-nisu-isti-ali-jesu-ravnopravni/>.

Šta trendovi velikog uticaja religije na život jednog društva znače za položaj žena a posebno kako se to može odraziti na seksualno nasilje nad ženama, neka su od pitanja koja se u Crnoj Gori gotovo nikad ne postavljaju. U zemlji ne postoje dostupna istraživanja o tome kako jačanje uticaja crkve utiče na položaj žene.

U Crnoj Gori istraživanja o nasilju nad ženama vrlo su rijetka i ne obuhvataju reprezentativan uzorak. S druge strane, svjetska istraživanja ukazuju da će 1 od 3 žene tokom života doživjeti nasilje u porodici i seksualno nasilje, od čega će 1 od 4 žene doživjeti nasilje u porodici, a 1 od 5 žena pokušaj silovanja ili silovanje (*Svjetska zdravstvena organizacija, 2021.; The Centers for Disease Control and Prevention and The National Sexual Violence Resource Center, 2010.; Black i sur., 2011.; The Crime Survey for England and Wales, 2017.*). Nema nikakvog razloga vjerovati da su podaci za Crnu Goru po bilo čemu drugačiji.

Obaveza žene da rađa djecu i da bude poslušna, potčinjena mužu, svakako je najpogodnije tlo za nasilje nad ženama a posebno seksualno nasilje koje lako može biti opravdano njenom osnovnom ulogom, zaduženjem i obavezom koje su joj Bog ili Alah namijenili – da mora da rađa i da tako održi lozu, porodicu, vrstu, narod i naciju.

Teško je mnogima govoriti o ovim temama, jer je to prostor koji naše društvo najtiše, nemušto i jako rijetko preispituje pogotovo iz feminističke perspektive. Doktorka sociologije Biljana Maslovarić kaže za Regionalnu mrežu novinarki da je odnos religije prema ženi već određen u svetim knjigama - Bibliji, Kuranu ili Vedama. Još od perioda antike, ističe Maslovarić, žena je bila podređena muškarcu, njena uloga bila je ograničena na rađanje djece a najviše se cijenilo kad je bila pokorna, uslužna i tiha domaćica. Kako objašnjava, i u Staroj Grčkoj i Rimu, iako su se žene pojavljivale na javnim proslavama, bile su pod vlašću oca ili supruga, a njihov domen opet je bio vezan za kućne poslove, odgajanje djece i kontrolu robova. Hrišćanske zajednice nastavljaju dominaciju muškarca nad ženom u sklopu patrijarhalnih običaja i obreda, dodaje naša sagovornica i ističe da je i u islamu slična situacija – žena je podređena muškarcu a on ima veliku obavezu prema njenom životu i brizi o opstanku djece. “Tradicionalna društva kojima se smatraju ona koja koriste mehanizme isključivanja, disciplinovanja, kontrole itd., i striktno definišu ‘pripadajuću ulogu žene u društvu’, najčešće etabliraju tzv. lažnu dihotomiju: ili porodica (omeđena čvrstim ramom) ili profesija. Jasno je da je ta lažna dihotomija konstrukt rigidni društvenih obrazaca u kojoj žene a priori trpe, uz porast nasilja svih oblika – od seksualnog, mobinga do političkog isključivanja”, zaključila je sociološkinja Biljana Maslovarić.

I profesor prava i dugogodišnji sudija Suda u Strazburu Nebojša Vučinić naglašava da sve monoteističke koncepcije

imaju negativan stav prema ravnopravnosti žena a seksualno nasilje je često i socijalno prihvatljivo. *“Njihovi ekstremniji predstavnici čak zabranjuju i korišćenje sredstava za kontracepciju, suštinski svode žene na sredstvo za produženje vrste i rađanje novih podanika i vojnika. Talibanski zakon u Afganistanu posebno naglašava obavezu žena da ispunjavaju seksualne zahtjeve i potrebe muževa, što je i naglašeno u nekim presudama Evropskog suda”*, navodi Vučinić za Regionalnu mrežu novinarki.

Na kraju se opet postavlja pitanje poštovanja ljudskih prava a posebno prava žena i odnosa građanske, sekularne države prema onima koji ih krše, pa makar to bile i crkve koje ne smiju biti privilegovane niti iznad zakona. *“Smije li slobodarska država finansijski pomagati crkvu koja odbija jednakost svih ljudi, njihovo dostojanstvo i prava koja iz toga proizilaze? Svakako da ne smije. U katoličkoj vjeri muškarci i žene nijesu ravnopravni, a diskriminiše se i na osnovu porodičnog statusa i seksualne orijentacije”*, zaključuje za Deutsche Welle lingvista i teolog Alexander Gorlach, viši naučni saradnik na Institutu za religiju i međunarodne studije Univerziteta u Cambridgeu.